

YURTTAŞLIK VE SEÇİLME HAKKI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

*(A Consideration of Citizenship and The Right to
Stand for Election)*

Bihterin VURAL DİNÇKOL*

ÖZET

Modern devlet düşüncesi içinde ulus-devlette yöneten-yönetilen ilişkisi, yönetilenlerin haklarını içerir. Bu ilişki ayrıca yöneticileri belirleme hakkını da kapsar. Siyasal haklar, yöneticilerin belirlenmesinde ve siyasal kararların denetlenmesinde rol oynar. Demokrasinin olmazsa olmaz şartı olan siyasal haklar, sosyal ve ekonomik ayrımcılığı da ortadan kaldırır. Siyasal haklar, ulus-devlette bir yurttaşlık hakkı olarak değerlendirilmektedir. Günümüzde küreselleşme süreci, yurttaşlığın ulus-devletten kopmaya başlamasına neden olmuştur. Küreselleşme süreci, yurttaşlığın ulusun ötesinde düşünülmesine yol açmıştır. Demokrasiler yöneticilerin ve kamusal politikaların değiştirilmesi için, herkese fırsat yaratır. Ancak burada herkes tanımına girenler, yurttaşlar ve belli bir yaş sınırında olanlardır. Bu konu “demos”un kapsamını ilgilendirir. Kural olarak demokrasilerde tüm yetişkin yurttaşlar seçimlerde oy kullanma hakkına ve seçikle belirlenen organlara seçilebilme hakkına sahiptir. Siyasal haklar açısından yurttaşlığın yanı sıra aranan diğerk bir koşulda yaş sınırındır. Bu çalışmada özellikle seçilme yaşı üzerinde durulmuştur.

Anahtar kelimeler: Demokrasi, Temsil, Siyasal haklar, Seçilme yaşı.

Abstract

In the idea of the modern state, relation between governor-governed in the nation-state involves rights of the governed. In addition to this, this relation contains the right of the assignation of governors. Political rights have a vital role in the assignation of governors and also the supervision of political decisions. Political rights which are sine qua non conditions of the democracy, eliminate social and economic discriminations. Political rights are also evaluated as a right of citizenship in the nation-state. Nowadays, process of the globalization has caused separation between citizenship and the nation-state. The process of the globalization has lead to think citizenship away from nation-state. Democracies create opportunities for every person to change governors and public policies. However in this situation, every person means citizens and adults who

* Prof. Dr., Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Genel Kamu Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

are over the significant age. This context interests content of the “demos”. As a rule, all adult citizens have a right to vote and a right to be elected for organs which are formed by elections in democracies. In addition to citizenship, age limit is another criterion of the political rights. In this context, especially the age of candidacy is emphasized.

Keywords: Democracy, representation, Political rights, Age of candidacy.

I. Giriş

Siyasal kuramcılar kendi “*en iyi yönetim biçimleri*”nin arayışı içindeyken, insan da kendi evrimini tamamlamaktadır. İnsanın bedensel ve ruhsal nitelikteki gelişmesi; siyasal gelişmeleri etkilemekte ve yönetimlerin biçimlenmesinde, yöneten-yönetilen ilişkisinde de etkili olmaktadır. Şüphesiz ilkel insanların siyasal kanaatleri ile çağdaş insanın kanaatlerini karşılaştırmak söz konusu değildir. Ancak yönetici otoritenin belirlenmesi süreci, karşılaştırma konusu olmayı gerektirir. İlkel insanlar bu süreçte geleneği esas alırken; modern devlette yönetici otoriteyi belirlemede, kurumsallaşma ve kurallar rol oynamaktadır.

En iyi yönetim biçimi Spinoza'ya göre; “İnsanların hayatlarını birlik içinde geçirdikleri ve yasaların bozulmadığı yerdeki en iyi yönetimdir.”¹ Eski Yunan'da “*iyi bir kentin (polisin), iyi yurttaşlar üreten, onların mutluluğunu geliştiren ve onları doğru davranmaya teşvik eden bir kent olduğu (...)*” kabul edilmektedir².

Uzun bir tarihi olan demokrasi, kapsamındaki belirsizliğe rağmen, çağdaş toplumlarda siyasal örgütlenmenin en yüksek biçimi olarak kabul edilmiştir. Her ne kadar köklerini eski Yunan'da arasak da, dönemin önde gelen düşünürleri demokrasiyi iyi yönetim biçimi olarak tanımlamamışlardır. Platon tarafından kolayca tiraniye dönüşebileceği için iyi bir yönetim biçimi olarak görülmemiştir. Aristoteles ise sadece yurttaşların bir kısmını yani yoksulları koruduğu için demokrasiyi, iyi yönetim olarak düşündüğü “*politeia*”nın bozulmuş hali olarak nitelemiştir.

Bir azlık yönetimi olan “site demokrasisi”nden ulus-devletin çokluk yönetimine yani demokrasisine, insan topluluğu ve içindeki birey ile yönetim arasındaki ilişki nitelendirilmesi değişime uğramıştır. Eski Yunan'ın eril vatandaşlarına dayanan demokrasi anlayışı, yerini “temsilcilik” fikrine bırakmıştır. “*Demokrasiyi ulus ile birleştirmenin aracı, temsilcilik ilkesi ile sağlanmıştır.*”³ Çoğunluk tiranisi ile azınlığın yok edilme endişesi, liberal demokrasi düşünürlerinden Tocqueville, Mill, Madison ve Jefferson'un düşüncelerinde irdelenmiştir⁴. Temsilcilik fikri, seçilmişlerin

¹ C. Northcote Parkinson, *Siyasal Düşüncenin Evrimi*, Çev. Mehmet Harmancı, İstanbul, 1984, s.275.

² Robert A. Dahl, *Demokrasi ve Eleştirileri*, Çev. Levent Köker, Ankara, 1993, s.17.

³ Leslie Lipson, *Demokratik Uyarılık*, Ankara, 1984, s.48.

⁴ Giovanni Sartori, *Demokrasi Teorisine Geri Dönüş*, Çev. T. Karamustafaoğlu/M. Turhan, Ankara, 1993, s.148.

yönetimini sağlamış, ilkesel olarak eşitliğe dayalı bir yöntem olarak benimsenmiştir. Seçimler, sayısal çoğunluğa dayalı olarak parlamento üyelerini belirleme işlevini üstlenmiştir. “Demos”u oluşturanların seleksiyonu öne çıkmakta ise de; refah düzeyinin ve demosun sayısının artmasıyla teknolojik gelişmelere rağmen seçimlere katılım, batı dünyasında ters orantılı olarak azalmaktadır.

Siyasal toplum içindeki birey, siyasal katılma çerçevesinde seçimlerin dışında, belirli eylem ve faaliyetlerde bulunabilir. Modern devlet düşüncesi içinde ulus-devlet, yöneten-yönetilen ilişkisi, yönetilenlerin haklarını içerdiği gibi kimlerin yönetici olacağını, yönetme fonksiyonu açısından aranan nitelikleri de içerir. Demokrasielerde yönetici olmak için yetenek ya da liyakat aranıp aranmayacağı sorusu zaman zaman gündeme gelmiştir. Bu yönde J. S. Mill, “*parlamentosu tamamen ülkenin elitini*” içine alacak bir temsili sistem kurmayı tasarlamaktadır.⁵ Bu görüş, demokrasinin siyasal iktidara ulaşma yollarının herkese açık olması ilkesi ile bağdaşmaz.

Amerikan ve Fransız devrimleri burjuva haklarını “evrensel” haklar olarak ilan ederken, temsil formülünü geliştirmişlerdir. Bu formül iktidar yetkilerinin temsilcilere aktarılmasını gerçekleştirirken, demokrasi süreci siyasi iktidarın sınırlarının belirlenmesini ve yurttaşların denetimini sağlayarak, yurttaşlar bakımından güven ortamı yaratma çabasıdadır. Devlet hem yönetilenlerin hem de yöneticilerindir. İktidar yetkilerini kötüye kullanıp, zorbalaşmanın önlenmesi anayasal düzenin sınırları ile sağlanacaktır. Liberalizm temelli Batı demokrasisi; sınırlı ve sorumlu bir siyasal iktidar anlayışını içermektedir.

İnsanlık tarihi zorbalara karşı özgürlük mücadelesi örnekleriyle yoğrulmuştur. Parlamento üyelerinin meşruiyetleri seçimlere dayanmakla birlikte, seçildikten sonra alacakları siyasal kararlar için de çeşitli hukuki denetim yolları söz konusudur. Ancak siyasal açıdan da eğitim, yaş gibi kişisel özellikler, siyasal karar alma süreci açısından önemsenmelidir.

II. Yurttaşlık ve Seçilme Hakkı

Yurttaş ilk olarak tanımlayan Aristoteles, yurttaşlığın kazanılmasından ziyade yurttaş görevleri ile açıklamıştır. Yurttaşların özgürlüğünü de sitenin üyesi olarak sahip oldukları siyasal haklara bağlamıştır. Düşünüğe göre yurttaş; yönetime katılan, yasal, siyasal ve yönetsel görevler alanlardır⁶. 18. yüzyıldan itibaren, üç yurttaşlık hakkı birbirinden ayrılmıştır. T. H. Marshall yurttaşlık haklarını; medeni, siyasal ve sosyal olarak sıralar⁷. Marshall’a göre siyasal haklar; “*bireylerin politik gücün uygulanmasına seçmenler olarak ya da doğrudan politikanın uygulanmasına katılımları*

⁵ Sartori, s.153.

⁶ Aristoteles, Politika, Çev. M. Tunçay, 2. Basım, İstanbul, 1983, s. 70-71.

⁷ Anthony Giddens, Ulus -Devlet ve Şiddet, Türkçesi: C. Atay, İstanbul, 2008, s.264.

ile ilgili politik haklar ve yetkilerdir.”⁸ Marshall, bireyin hakkı olan siyasal hakların kolektif karaktere sahip olduğunu ifade eder. Modern devlette hemen hemen tüm yetişkinler siyasal haklara sahiptir.

Demokrasiyi oligarşi ya da aristokrasiden ayıran en önemli unsurlardan biri, eşitlik anlayışıdır. Yönetim biçimlerinden eşitsizlik kuralına bağlananlar, seçkin bir azınlıkla yönetme esasına dayanırlar. Azınlık; soy, ırk, cinsiyet, servet gibi nedenler, diğerlerini yönetmeyi meşrulaştırmada kullanılmıştır.

Demokraside ise, demosun tüm üyelerinin katılımı ile kararlar alınır. Ancak demosun yalnızca kendini bağlayan kurallar koyduğunu söylemek her zaman doğru olmaz. Demokratik devletler, “*yurttaş olmayan, yasaların yapımına katılma hakkına sahip bulunmayan ve itaat etmeleri için zorlandıkları yasalara açıkça veya zımnen rızalarını ortaya koymamış bulunan kişilere karşı uygulanabilecek yasalar çıkarabilmektedir.*”⁹ O halde demosun kapsamı, “toplumun her bir üyesinden oluşan toplamdır” şeklinde ortaya konulabilir. Dahl’ın ifadesi ile demokratik süreçte “*demos, birliğin kollektif olarak bağlayıcı kararlarına tâbi olan bütün yetişkinleri kapsamalıdır.*”¹⁰

Modern devletin demokratik yapısı, siyasal düzenin temel aktörlerini yurttaşlar olarak belirlemiştir. 18. yüzyılın ortalarında İngiltere’de ortaya çıkan ve 19. yüzyılda Kıta Avrupası’nda yaygınlaşan parlamenter sistem, monarşilere son verirken, siyasal haklar da bu süreç içinde gelişmiştir. Gelişim siyasal hakların herkese tanınmaması ile neticelenmiştir. Demokrasinin olmazsa olmaz şartı olan siyasal haklar, sosyal ve ekonomik ayrımcılığı da ortadan kaldırır.

Siyasal hakların kullanılmasında aranan ilk şart yurttaşlıktır. Modern yurttaşlık kavramı ulus-devlete üyeliği işaret eder. Antik Yunan’da insan; ya polis mensubu yani “polites”tir, ya da kendi başına yani “idiotes”tir. Perikles’in ifadesi ile yararsızdır¹¹. Eski Yunan’ın insan unsuru “birey” olarak değil, “yurttaş” olarak ele alınır. Aydınlanma düşünürü Rousseau, yurttaş olma yeterliliğinden şöyle söz eder; “*çocuklar, kadınlar, yabancılar ve birçok erkek yetişkin uyruk –sakin– olabilirler ama yurttaş olma yeterliliğine sahip değildirler.*”¹² Oysa ki modern yurttaşlık, çocukları, kadınları ayıran bir yurttaşlık tanımı yapmaz.

Demokrasi düşüncesinde Cenevre’li Rousseau’nun demokrasi konusundaki ütopyik söyleminden farklı olarak, “temsilcilik” fikri ve yurttaşların katılımı suretiyle siyasal iktidar meşrulaştırılır. Siyasal katılım sadece meşrulaştırma aracı değildir, aynı zamanda demokrasinin bireyin özgürlüğünü gerçekleştirme amacına hizmet eder.

⁸ Giddens, s.265.

⁹ Dahl, s.150

¹⁰ Dahl, s.150.

¹¹ Lipson, s.40.

¹² Dahl, s.155.

Demokrasinin ilk uygulandığı Polisten farklı olarak, çağdaş demokrasilerde özne yurttaş değil, insandır ve demokratik toplumda siyasal iktidar ahlâksal bir amaca yani bireyin özgürlük alanını arttırmaya yönelmiştir¹³.

Farklı süreçlerin ortaya çıkardığı iki ayrı kavram; demokrasi ve cumhuriyet, birey ve yurttaş ikileminde de ayrılmaktadır. “Halk egemenliği” demokraside siyasal liberalizmin ilkeleri olan; hukuk düzeni, kuvvetler ayrılığı ve hak ve özgürlükler ile okunur¹⁴, cumhuriyette ise bütün kamusal kurumların halka teslim edilmesi anlamını taşır¹⁵. Cumhuriyet; “her şeyden önce, ağırlıklı olarak siyasal katılım olgusuyla kendini gösterebilen farklı bir özgürlük anlayışını, ayrıca yurttaşlık bağlamında anlam bulan ve ortak yararı amaçlayan bir birey algılamasını” ortaya koyan kavram olarak ele alınmaktadır¹⁶. Cumhuriyet, her yurttaşı ortak yarara hizmetle sorumlu kılar. Siyasal katılım yöneten-yönetilen ilişkisi açısından, cumhuriyet ve demokraside farklı anlam ifade etmektedir. Cumhuriyette siyasal katılım, bireyin sorumluluğu olarak değerlendirilirken; demokraside siyasal katılma, halkın iktidarını sağlamanın gereği olarak ele alınmaktadır.

Siyasal haklar ulus-devlet açısından ele alındığında ise temsil unsuru bir yurttaşlık hakkı olarak değerlendirilmektedir. Milli egemenlik kuramı Fransız Devrimi ile uygulama alanı bulurken, “milli kimlik” siyasal katılımın ön koşulu olarak değerlendiriliyordu. Fransız devrimi yurttaşa aktif bir kimlik tanımıştır. Fransız Devrimi’nden sonra ortaya çıkan ulus-devletlerde, demokrasinin öznesi olan demos, seçimlerde oy kullanma hakkını elde eden ulusal yurttaşlardan oluşmaya başladı. Eski Yunan’da mevcut demokrasiye uygun katılımı bulan yurttaştan farklı olarak, Fransız devrimi sonrası yurttaş, demokrasinin belirleyicisi olmuştur.

Şüphesiz modern yurttaşlık ulus içinde aynı haklara sahip kişileri ifade etmektedir. Buradaki yapı taşı, toplumsal birliği sağlama özelliği de taşıyan hukuki eşitlik ilkesidir.

Küreselleşme sürecinde ulus-devlet tarihe karışmasa da, sürecin aktörlerinden olan ulusalüstü örgütler, yurttaşlık kavramına da değişiklik getirmiştir. Held, küreselleşme sürecinin ulusalüstü aktörlerinin, “kozmpolitan demokrasi” ve “kozmpolitan yurttaş” kavramlarını ortaya çıkardığını ifade eder. Held, yurttaşlığı, hem ulusal bazda hem de ulusalüstü topluluğun yurttaşlığı olarak ele alır¹⁷. Küreselleş-

¹³ M. Akad / N. Bulut / Y.Ş. Hakyemez / C. Okutan, Küreselleşme ve Türkiye (Türkiye’de Devletin Gelişimi), Ed. Cevat Okutan, Ankara, 2007, s. 107-108.

¹⁴ Akad / Bulut / Hakyemez / Okutan, s. 110.

¹⁵ Karl Doehring, Genel Devlet Kuramı, Yeniden Düzenlenmiş İkinci baskısından Türkçeye Çev. A. Mumcu, İstanbul, 2002, s.16.

¹⁶ Akad / Bulut / Hakyemez / Okutan, s. 94.

¹⁷ Nihat Bulut, “*Ekonomik İktidar- Siyasal İktidar ilişkisi İçinde Ulus-Devlet ve Küreselleşme*”, Mehmet Akad / Bihterin Vural Dinçkol, Genel Kamu Hukuku, Gözden Geçirilmiş 7. Bası, s.197.

menin etkisi yurttaşlık kavramı üzerinde de görülmüş ve yurttaşlık, artık farklı bir boyutta, ulus-devletten kopuk olarak düşünülmesi gündeme gelmiştir¹⁸.

Maastricht Antlaşması, Avrupa Birliği (AB) yurttaşlarının üye ülkelerde yerel ve bölgesel seviyede seçimlere katılabilmelerini sağlamaktadır; bu durum yurttaşlığın ulustan ayrı düşünülmesi yönünde önemli bir adımdır. AB yurttaşlığı, bu süreçte ulusalüstü bir örgütlenme çerçevesinde ileri sürülmektedir ve bu yönüyle ulus-devlet aidiyetini taşıyan modern yurttaşlık kavramından farklıdır, ancak AB yurttaşlığı üye devletin yurttaşlığına bağlıdır. Ayrıca, AB ile birey ilişkisinin, siyasal açıdan da üye devletler aracılığı ile kuruluyor olması, “yurttaşlık statüsü” açısından eleştirilmektedir.

Ancak Habermas konuyu demokratik meşruiyet açısından değerlendirerek, ulusalüstü örgütlerdeki karar alma prosedürünün demokrasi ile bağdaşmadığını, karar alanlar ile kararların uygulanmasından etkilenenlerin farklılığını ileri sürerek eleştirmektedir¹⁹.

Günümüzde küreselleşme süreci yurttaşlığın, bir zamanlar parçası olduğu ulus-devletten kopmaya başlamasına neden olmuştur. Siyasal katılımın tabanının genişletilmesi yurttaşlığın ulusun ötesinde düşünülmesi gereği ileri sürülmektedir.

Küreselleşme süreci, sadece siyasal karar organlarının oluşumu açısından değil sivil toplum faaliyetleri açısından da ulusal bağları aşan sonuçlar doğurmaktadır. Özellikle ulus-devlet sınırlarını aşan küresel konular, küresel sivil toplumun konusunu oluşturmaktadır. Küresel sivil toplumun yanı sıra küresel kamuoyu, NGO’lardan da söz edilmektedir.

Küreselleşen dünya artık ulus-devlet çerçevesinde sorulan “kim seçer ve kim seçilebilir?” sorusunun alanını genişletmiştir. Bu da özellikle Avrupa Birliği çerçevesinde “demos” un farklı tanımlanmasına da neden olmaktadır.

III. Temsili Rejim ve Seçimler

Dolaylı demokrasi olarak nitelendirilen temsili demokrasiler, halkın seçtiği temsilcilerin yönetimi olarak açıklanabilir. Sartori’nin ifadesi ile temsili demokrasi seçimli demokrasiyi içermektedir²⁰. Nitekim Montesquieu’nun siyasal kuramında, seçim yasaları siyasal sistemin temelini oluşturmaktadır. Seçimler, temsili demokraside yöneticileri belirleme aracıdır. Çağdaş demokrasilerde kurucu unsur olan seçimler, demosun siyasal kararlara katılımında yeterli bulunmamakta ve katılımcı ya da katılımcı demokrasi ile kararları etkilemede başka faaliyetler de yer almaktadır. Bu süreçte ana aktör ise yurttaştır.

¹⁸ Ayşe Kadioğlu, “*Vatandaşlık ve Siyasal Katılım*”, Ergun Özbudun’a Armağan, Forthcoming in 2008, research.sabanciuniv.edu/9021.

¹⁹ Jürgen Habermas, *Küreselleşme ve Milli Devletin Akıbeti*, Çev. M. Beyaztaş, İstanbul, 2002’den aktaran Bulut, s.198.

²⁰ Sartori, s.122.

Siyasal haklar da 18. ve 19. yüzyıllarda modern parlamenter sistemlere koşul olarak gelişmiştir. 19. yüzyıl sonlarına kadar kapitalizm seçim sistemlerini yani siyasal düzeni etkileyerek, seçimlerde servet esasının uygulanmasına yani varlıklılara seçme ve seçilme hakkı tanınmasına neden olmuştur. Amerika Birleşik Devletleri'nde önceleri "varlıklı beyaz adamın bir oyu" kabul edilirken, I. Dünya Savaşı'nda yabancı tehlikesi karşısında "bir varlıklı erkek yurttaşın bir oyu" prensibine geçilmiştir²¹.

Dünya üzerinde aşağı sınıfların, kadınların, siyahların ve bazı yerli azınlıkların siyasal haklarının engellendiği bilinmektedir. Bu kısıtlı oy örnekleri zaman içinde terk edilmiş, tüm yurttaşlara siyasal haklar tanınmıştır. Yerleşik yabancıların dışındakiler için, genel oy ilkesine geçiş ise 19. yüzyılın sonlarında başlayıp 20. yüzyılda gerçekleşmiştir.

Seçme hakkı ile ilgili genel oy ilkesini ihlal etmeyen, yurttaş olmak, yaş, kısıtlı olmamak gibi bazı koşullara anayasalarda yer verilmektedir. Demokratik toplumlarda seçme hakkı için tek koşul yurttaşlık değildir.

Tarihsel süreçte Westphalian'ın ulus-devlet anlayışı içinde siyasal haklar, yurttaşlığın bir ayrıcalığı olarak benimsemiştir. Ancak çağdaş demokrasiler artık yerleşik yabancıların durumunu dikkate alarak, siyasal hakların bir "yurttaşlık hakkı" mı yoksa bir "insan hakkı" olarak mı kabul edilmesi gerektiğini sorgulamaktadır²².

Parlamentoya kimlerin katılabileceği yani seçilme hakkı açısından da tek koşul yurttaşlık olarak görülmemektedir. Siyasal toplumun geleceğini belirleme fonksiyonu nedeniyle, parlamento üyesi olabilmek için ulus-devlet gereği olan yurttaşlık koşulunun yanı sıra başka koşullar da aranmaktadır. Çünkü seçilenler toplumun siyasetini oluşturacaklardır. Aynı yönde Sartori de şu saptamayı yapmıştır; "*seçimler, politikaları koymaktan çok; politikaları koyacak kimseleri saptarlar. Seçimler sorunları belirlemezler; daha çok, sorunları belirleyecek olanları belirlerler.*"²³

Yurttaşlığın yanı sıra aranan şartlardan biri de "yaş" kriteridir. Parlamento üyesi olup, siyasal değerlere sahip olarak siyasal kararlara imza atmak için sadece yurttaş olmanın yeterli olmadığı ileri sürülürken, yaş da "siyasi ehliyet" açısından ele alınmaktadır. Burada öne çıkan husus, siyasal eğitim ve kültürün gençlere verilip verilmediği sorunudur. Yani yurttaşların siyasal eğilimlerini nasıl edindikleri konusu üzerinde durulmalıdır. Demokrasiyi iyi bir yönetim şekli olarak görmeyen Platon, devlet adamlarının cehaletini ve ehliyetsizliğini demokrasilerin zaafı olarak nitelerken²⁴, acaba yanılmış mıdır?

²¹ Hakan G. Sıcakkan, "The Boundaries of Political Rights in Europe", Eurosphere Working Paper Series, Online Working Paper No. 04, 2008, <http://eurosphere.uib.no/knowledgebase/workingpapers.htm>.

²² Sıcakkan.

²³ Sartori, s.119.

²⁴ George Sabine, Siyasal Düşünceler Tarihi 1, Eski Çağ-Orta Çağ, Çev. Harun Rızatepe, Ankara, 1969, s.39.

Demokrasiler yöneticilerin ve kamusal politikaların değiştirilmesi için, herkese fırsat yaratır. Ancak burada herkes tanımına girenler, yurttaşlar ve belli bir yaş sınırında olanlardır. Bu konu “demos”un kapsamını ilgilendirir ve çocukların da demosun tam üyesi olup olmadığı tartışılır.

Dahl bu soruyu şöyle cevaplar; “Çocukları *demostan* dışlamanın savunulabilir tek zemini, onların henüz tam olarak yeterli olmadıklarıdır.”²⁵ Demokrasi sürecinin kuramcılarından Locke ve Rousseau’nun baba otoritesine ilişkin düşünceleri de bu yöndedir²⁶.

İnsanların siyasal statülerinin belirlenmesinde uygulanan ilkelerden biri de yaştır. Yönetme hakkının yaştan kaynaklanan bir ayrıcalık olduğu toplumların birçoğunda kabul görmüş ve uygulanmıştır. Yaşlıların bilgi ve deneyime sahip olması ve yönetimin üstün muhakeme gücüne bağlı olduğu düşüncesi bu konuda etken olmaktadır. Bu düşüncenin ilkel toplumlarda olduğu gibi Isparta sitesinde, Roma’nın Senatosu’nda uygulama alanı bulduğu bilinmektedir²⁷.

Çağdaş demokrasiler yönetme hakkını, yaştan kaynaklanan bir ayrımcılık temeline dayandırmamaktadır. Ancak konu “siyaseten ehil olma” çerçevesinde değerlendirilmektedir. Yaş da ehil olmanın unsurlarından olarak düşünülmektedir ve erginlik yaşına göre daha büyük tutulabilmektedir.

Amerika Birleşik Devletleri’nde ve Hollanda’da 25, Federal Almanya ve İspanya’da 21, Fransa’da 23 olan seçilebilme yaşı, Türkiye’de yapılan Anayasa değişikliği (2006) ile 30’dan 25’e indirilmiştir²⁸. Ancak 25’den erginlik yaşı olan 18’e inmesi gerektiği de ileri sürülmektedir.

Burada Türkiye’de gençlerin siyasal gelişimlerini sağlayacakları ortamın oluşup oluşmadığı üzerinde durulmalıdır. Siyasal eğitimin, sivil toplum içinde siyasal katılım ve siyasal partilerde elde edilebileceği unutulmamalıdır. Siyasal katılmanın tek yolu seçilerek parlamento üyesi olmak değildir. Siyasal katılma yolları, siyasal karar alma sürecini etkileme araçlarıdır. Siyasal katılma ise siyasal literatürü izleme, siyasal toplantı ve gösterilere katılma ve siyasal örgütlere üye olmak gibi tutum ve davranışları kapsar. Siyasal ilgi, siyasal katılmanın temel unsurudur. Siyasal ilgisizlik (depolitizasyon) çeşitli nedenlerle ortaya çıkmaktadır. Türkiye’de 1982 Anayasası’nda başlangıçta yer alan siyasal ilgiyi kesecek hükümler, anayasa değişiklikleri ile değiştirilmiş ve siyasal katılma kanalları açılmıştır²⁹. Ancak yükseköğretim öncesi öğrencilere “siyaset okulu” niteliği taşıyan siyasal partilere üye olma yolu hâlâ kapalıdır.

²⁵ Dahl, s.159.

²⁶ Dahl, s.159.

²⁷ Lipson, s.119, 120.

²⁸ Erdoğan Teziç, *Anayasa Hukuku*, Beta, 13. Baskı, İstanbul, 2009, s.275.

²⁹ Akad / Vural Dinçkol, s.148.

IV. Sonuç Yerine

Demokrasinin meşruiyetini “demos” ta aradığımızı göre demosun kapsamını belirlemek, sistemi biçimlendirmekte önem kazanmaktadır. Ulus-devlet siyasal haklar yaklaşımında demosun yurttaşlardan oluştuğunu kabul ederken, küreselleşme süreci yurttaşlığın ötesini kurgulamaktadır.

Kural olarak demokrasilerde tüm yetişkinlerin seçimlere katılma hakkı olduğu gibi, seçimle belirlenen organlara seçilebilme olanağına da sahip olmaları gerekir. Siyasal haklar açısından yurttaşlığın yanı sıra aranan diğer bir koşul da yaş sınırıdır. Bu çalışmada özellikle seçilme yaşı üzerinde durulmuştur.

Yönetici olabilmenin siyasal bilinç ve olgunluğa bağlanması, yaş sınırının Türkiye’de de olduğu gibi erginlik yaşının üstünde tutulmasına neden olmaktadır. Demokrasinin amacı halkın görüşünün siyasal kararlara yansımalarının sağlanmasıdır. Bu yansıma seçimler ve çağdaş çoğulcu demokrasilerde siyasal katılım ile sağlanırken, siyasal kararları alanlar yani yöneticiler, ülke çıkarlarını korumak durumdadırlar. Bu da siyasal konulara hakimiyet, kamusal sorunlara karşı duyarlılık gerektirir. Yurttaşlar açısından aranan şey ise devletin varlık nedenini bilmeleri ve yönetime katılmada eleştirel davranmalarıdır. Hükümetlerin ve temsilcilerin siyasal kararların alınmasında başkalarının etkisi altında kalmasını önlemenin, bu kişilerde belli bir olgunluğun aranması ile mümkün olacağını söyleyebiliriz.

Anayasa’da değişiklik yapılarak seçilme yaşı erginlik sınırına çekilmek istenmektedir. Bu değişiklik bir demokrasi ilkesinin yani eşitliğin gerçekleşmesi gibi ileri sürülmektedir. Burada olaya sadece eşitlik açısından değil, seçilenlerin niteliği açısından da bakılmalıdır. Demokraside seçimler yönetici kadroların belirlenmesini nicelik açısından sağlarken, kötü yönetime kaymanın önlenmesi nitelik tartışmasını getirir. Nitelik ise eşitlik ihlal edilmeksizin yaş gibi bazı şartların benimsenmesi ile gerçekleştirilebilir.

Seçilebilme yaşını aşağıya çekmekten daha da önemlisi, gençlerin siyasal ilgisini teşvik edecek tüm siyasal katılım yollarının açılmasıdır. Siyasal katılım için siyasal parti faaliyetleri olduğu kadar her türlü düşünce açıklama faaliyetlerinin de önü açılmalıdır. Böylece hem seçmenlerin kamusal konulara karşı farkındalığı sağlanacak, hem de seçilmiş nitelikli politikacılar siyasal yaşamda yer alacaktır.